

УДК 338.43:631.11

Овчарук Олена Михайлівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної
Полтавський державний аграрний університет*

Ovcharuk Olena

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Management named after I. Markina
Poltava State Agrarian University
ORCID: 0000-0002-3043-9271*

Боцула Євгеній Володимирович

*аспірант кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету*

Botsula Yevhenii

*Graduate Student of the
Department of Management named after I. Markina
Poltava State Agrarian University*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR
ENHANCING THE EFFICIENCY AND COMPETITIVENESS OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Анотація. Вступ. Ефективність функціонування
сільськогосподарських організацій країни характеризує раціональне
використання виробничих ресурсів. Тому, зниження собівартості

виробництва продукції аграрних підприємств, є основним завданням і критерієм оцінки ефективності функціонування господарюючих суб'єктів. Для підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств в сучасних умовах господарювання, особливо важливими є заходи державної підтримки, рівень яких сьогодні лише частково сприяє зростанню ефективності сільськогосподарського виробництва. В зв'язку з цим, зростає потреба в актуалізації науково обґрунтованих методичних розробок, що враховують природно-кліматичні та організаційно-економічні чинники ефективного ведення сільського господарства в країні та можливі резерви їх раціонального використання.

Мета. Метою дослідження є розробка науково-методичних і практичних рекомендацій щодо виявлення й освоєння організаційних та економічних резервів підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств.

Матеріали і методи. В ході дослідження застосовувалися методи: монографічний – під час огляду економічної літератури для з'ясування точок зору вітчизняних і зарубіжних авторів щодо досліджуваних проблем; абстрактно-логічний – під час розроблення робочої гіпотези дослідження з питань наукових та концептуальних аспектів економічних категорій резервів зростання ефективності аграрних підприємств.

Результати. У науковій статті уточнено науково-методичні положення сутності категорії «ефективність» функціонування аграрних підприємств. Обґрунтовано основні напрями вдосконалення та розвитку організаційно-економічного механізму підвищення ефективності аграрного виробництва, що включають пільгове довгострокове бюджетне кредитування господарств з урахуванням рівня інтенсифікації виробництва зі збільшенням розмірів виділених кредитів при високих темпах зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Запропоновано методичний підхід до обґрунтування напрямів підвищення

ефективності використання виробничих ресурсів сільськогосподарських організацій, що складається з 5 етапів, у тому числі: економічний аналіз зовнішнього середовища, обґрунтування напрямків та цільових індикаторів освоєння резервів зростання ефективності, аналіз заходів державної підтримки, техніко-економічне обґрунтування проекту освоєння резерву, економічну оцінку вигід від освоєння резерву зростання ефективності аграрних підприємств.

Перспективи. Описані в ході дослідження умови розкривають сутність проблеми, яку необхідно вирішувати шляхом проведення подальших досліджень у напрямі вдосконалення процесу формування механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств, як на регіональному, так і державному рівні.

Ключові слова: аграрні підприємства, ефективність, інтенсифікація, оцінка, продуктивність, сільськогосподарське виробництво, фактори, управління.

Summary. *Introduction.* The efficiency of agricultural organizations in the country is characterized by the rational use of production resources. Therefore, reducing the cost of production in agricultural enterprises is a key objective and a fundamental criterion for assessing the effectiveness of economic entities. In the current economic environment, enhancing the efficiency of agricultural enterprises largely depends on government support measures, the level of which today only partially contributes to improving the performance of agricultural production. In this context, there is an increasing need to update scientifically grounded methodological developments that take into account the natural-climatic and organizational-economic factors influencing the effective operation of agriculture in the country, as well as the potential reserves for their rational utilization.

Purpose. The purpose of the study is to develop scientific, methodological,

and practical recommendations for identifying and utilizing organizational and economic reserves to enhance the efficiency of agricultural enterprises.

Materials and methods. The study employed the following methods: the monographic method – during the review of economic literature to identify the viewpoints of domestic and foreign authors on the researched issues; the abstract-logical method – in the development of the working hypothesis concerning scientific and conceptual aspects of economic categories related to the reserves for improving the efficiency of agricultural enterprises.

Results. The scientific article clarifies the theoretical and methodological foundations of the concept of "efficiency" in the functioning of agricultural enterprises. The main directions for improving and developing the organizational and economic mechanism for enhancing the efficiency of agricultural production are substantiated. These include preferential long-term budget financing of farms, taking into account the level of production intensification, with increased credit allocations in cases of high growth rates in agricultural output. A methodological approach is proposed for substantiating the directions of improving the efficiency of the use of production resources in agricultural organizations. This approach consists of five stages, including: economic analysis of the external environment; justification of directions and target indicators for exploiting efficiency growth reserves; analysis of government support measures; technical and economic justification of the project for exploiting the reserve; and economic assessment of the benefits from utilizing efficiency improvement reserves in agricultural enterprises.

Discussion. The conditions described in the course of the research reveal the essence of the problem, which requires further investigation aimed at improving the process of forming a mechanism to ensure the competitiveness of agricultural enterprises, both at the regional and national levels.

Key words: agricultural enterprises, enterprises, efficiency, intensification, assessment, productivity, agricultural production, factors, management.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування сільськогосподарських організацій країни характеризує раціональне використання виробничих ресурсів. Основним критерієм ефективності є показник виходу продукції в натуральному та вартісному вираженні в розрахунку на одиницю виробничих витрат. Тому, зниження собівартості виробництва продукції аграрних підприємств, є основним завданням і критерієм оцінки ефективності функціонування господарюючих суб'єктів. Безперечно, ефективність сільськогосподарського виробництва залежить від цілого комплексу чинників. Причому, ці чинники можуть бути як керованими (використання трудових і матеріально-технічних ресурсів, спеціалізація та галузева спрямованість діяльності), так і некерованими (природно-кліматичні умови). Комплекс цих чинників може як знижувати, так і сприяти зростанню ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

Для підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств в сучасних умовах господарювання, особливо важливими є заходи державної підтримки, рівень яких сьогодні лише частково сприяє зростанню ефективності сільськогосподарського виробництва.

В зв'язку з цим, зросла потреба в актуалізації науково обґрунтованих методичних розробок, що враховують природно-кліматичні та організаційно-економічні чинники ефективного ведення сільського господарства в країні та можливі резерви їх раціонального використання. Необхідність вирішення зазначених проблем підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій показав, що тема даного дослідження не є новою. Багато як закордонних, так і вітчизняних науковців займалися вивченням і розробленням організаційно-економічного механізму підвищення ефективності та

конкурентоспроможності аграрних підприємств. В Україні питанням раціонального використання виробничих ресурсів сільського господарства та підвищення ефективності господарюючих суб'єктів АПК присвячено розробки науково-дослідних та освітніх установ країни. Серед них можна відзначити НУБіП, БНАУ, СНАУ, ТДАТУ, МНАУ, ПДАУ, ВНАУ та інші.

В ході проведеного аналізу низки публікацій можна зробити висновок, що всі дослідники єдині щодо актуальності й своєчасності розроблення вищезазначеного механізму. Так, питання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва досліджено в працях таких науковців, як: Гончарук І. В., Томашук І. В. [1], Томашук І. В., Томашук І. О. [2], Ходаківський В. М., Місевич М. А. [3]. Аранчій В. І., Зоря С. П., Лантух А. О. [4], Бочко О., Кожушко П. [5] досліджують теоретичне підґрунтя формування конкурентних стратегій аграрних підприємств.

Питанням організаційно-економічних аспектів інтеграційних процесів підприємств АПК присвідчено праці Березіної Л. М. [6]. Авторкою досліджено вплив агропромислової інтеграції на підвищення ефективності виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, виявлені її переваги та недоліки.

Колективом вітчизняних дослідників Голян В. А., Шмаров Д. М., Миклуш Т. С. [7] обґрунтовується доцільність формування сучасної системи економічного регулювання комплексного розвитку переробно-харчових виробництв з метою подолання галузевих та структурних перегинів між сировинним та переробним сегментами національного АПК.

Питання удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств розглядають Зось-Кіор М. В., Калюжний С. О. [8]. Автори доводять, що для ефективного управління конкурентоспроможності необхідно створити кваліфіковану керівну структуру, яка б забезпечувала конкурентоспроможність аграрного

підприємства.

Автори Вакуленко Ю. В., Олійник А. С., Гевленко О. Є. [9] здійснюють оцінку складових системи управління конкурентоспроможністю підприємства та зазначають, що системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства передбачає розгляд об'єкта управління як цілісної моделі та необхідність забезпечення взаємозв'язку всіх її складових.

Baldynyuk V. M., Tomashuk I. V. [10] досліджують проблеми розвитку сільських територій України в контексті євроінтеграційної перспективи нашої держави. Особливу увагу колектив авторів приділяє дослідженню еволюції економічної політики ЄС, спрямованої на розвиток сільських територій, а також пріоритетів інституційного та організаційно-економічного розвитку сільських територій України, спрямованих на максимальне використання досвіду країн ЄС.

Разом з тим залишаються не вирішеними проблемні питання в частині створення необхідного організаційно-економічного механізму для ефективного функціонування аграрних підприємств в умовах реалізації політики імпортозаміщення.

Метою дослідження є розробка науково-методичних і практичних рекомендацій щодо виявлення й освоєння організаційних та економічних резервів підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств.

Матеріали і методи. В ході дослідження застосовувалися методи: монографічний – під час огляду економічної літератури для з'ясування точок зору вітчизняних і зарубіжних авторів щодо досліджуваних проблем; абстрактно-логічний – під час розроблення робочої гіпотези дослідження з питань наукових та концептуальних аспектів економічних категорій резервів зростання ефективності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. У сучасній економічній літературі [1-4] є багато наукових публікацій, присвячених теоретичним положенням

сутності та змісту економічної категорії «ефективність». Різні підходи до формулювання поняття «ефективність» об'єднує думка науковців про те, що це складна економічна категорія, в якій відображаються дії економічних законів та проявляється найважливіша сторона діяльності сільськогосподарських організацій – результативність.

На думку Ходаківського В. М., Місевич М. А., відносно виробників аграрної продукції, сировини і продовольства, поняття «ефективність» можна визначити, як результат взаємодії організаційних, економічних і соціальних умов функціонування господарської системи, якою виступає окрема організація (підприємство, господарство) [3, с. 3].

На наш погляд, стосовно сільськогосподарського виробництва, у зміст поняття економічної категорії «ефективність», доцільно внести певні уточнення. Ми вважаємо, що вони мають відображати високу політичну і соціальну значущість продуктів харчування, в яких основну частку займає сільськогосподарська продукція і продовольство. Для населення будь-якої країни забезпеченість продуктами харчування за медичними нормами є дуже важливим чинником продовольчої безпеки.

Підсумковими показниками економічної ефективності виробничої діяльності аграрних підприємств, на наш погляд, слід визначати: продуктивність праці окремих категорій і в сукупності всіх працівників; вихід валової та товарної продукції (виручки) на гектар площ сільськогосподарських угідь і/або на 1 голову худоби, одиницю вартості всього наявного й використаного ресурсного потенціалу, обігових і основних засобів; прибуток, рентабельність товарної продукції з урахуванням і без урахування бюджетних субсидій; розміри доданої вартості та прибутку на гектар площ сільськогосподарських угідь та/або на 1 голову худоби, одного працівника, одиницю вартості основних та обігових коштів; розміри короткострокових і довгострокових зобов'язань на одиницю суми виручки, темпи їхнього зростання або зниження; рівень

заробітної плати окремих категорій персоналу та в середньому всіх працівників; темпи зростання продуктивності та оплати праці, товарність сільськогосподарської продукції та низка інших показників.

За нашим переконанням, в ефективному функціонуванні аграрних підприємств зацікавлено багато суб'єктів країни (рис. 1).

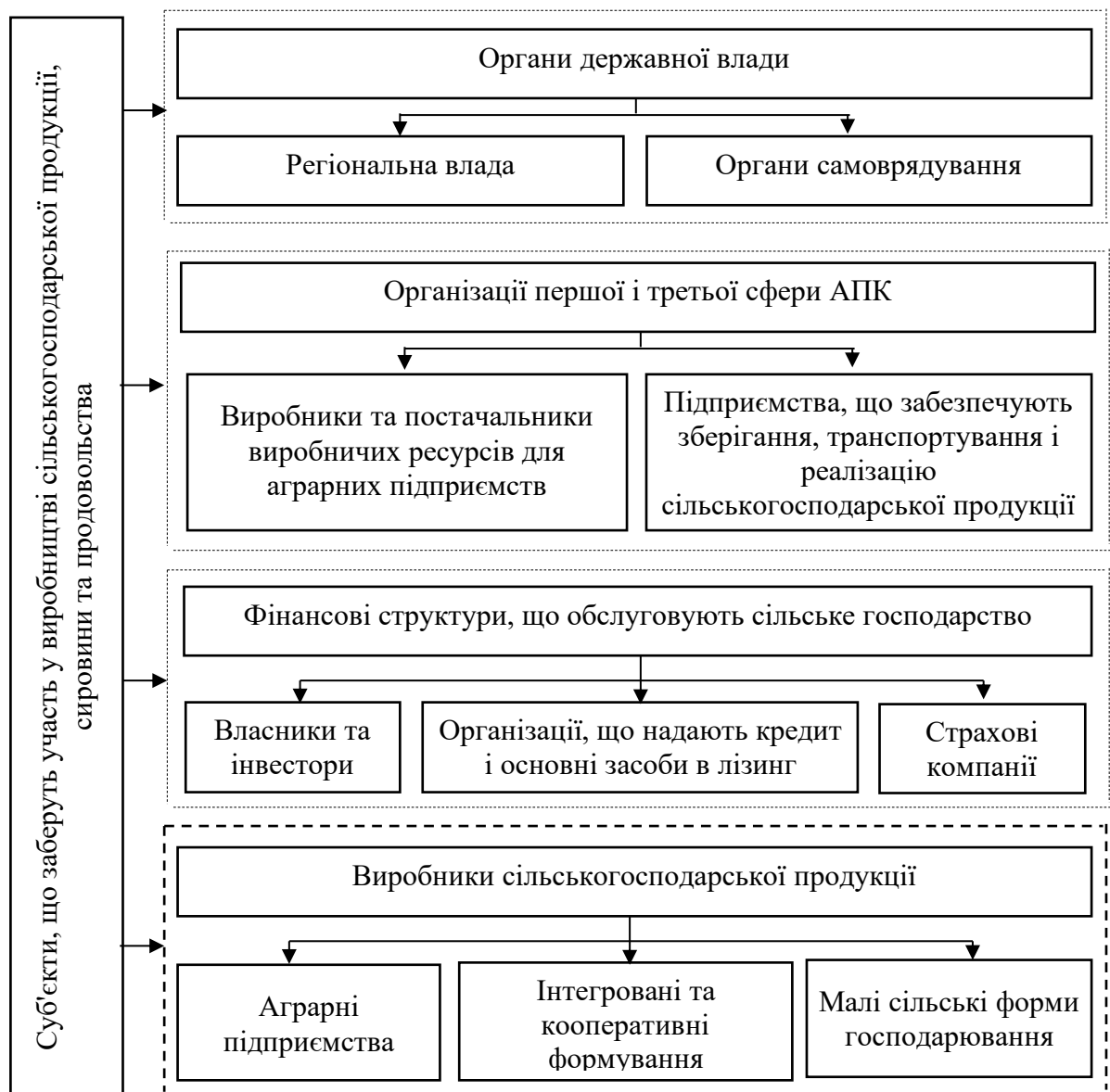

Рис. 1. Суб'єкти, які беруть участь у виробництві сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства

Джерело: авторська розробка

Узагальнення та аналіз наявних наукових поглядів на економічну категорію «ефективність» функціонування сільськогосподарських

організацій [5; 6, с. 178] дозволили нам сформулювати визначення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств з урахуванням галузевої специфіки, яка виражається у співвідношенні отриманих результатів (ефектів) та витрат. Причому, галузева специфіка аграрного виробництва формує в якості ефекту як комерційно орієнтовані (товарна продукція, врожайність і продуктивність тварин, фінансовий результат), так і соціально-орієнтовані результати (забезпеченість об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури, вікова та кваліфікаційна структура персоналу, задоволеність колективу, рівень продовольчої безпеки).

Для інтенсифікації освоєння резервів зростання ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств, нами пропонуються ряд організаційно-економічних заходів:

І. Бюджетне кредитування інтенсифікації виробництва.

Вважаємо, що найбільш перспективними слід визнати кредити, що виділяються із коштів держбюджетів. Нами пропонуються наступні підходи до вирішення проблеми. Коли йдеться про довгострокові кредити, то мають враховуватись загальнодержавні інтереси щодо забезпечення розширеного відтворення товарної продукції рослинництва та тваринництва. Доцільно довести питому вагу бюджетних кредитів до 50 % в загальній сумі довгострокових кредитів і позик, отриманих сільськогосподарськими організаціями. При чому, значну суму таких кредитів слід виділяти з державного бюджету (до 30-40 %). Частка регіональних бюджетів має становити 35-55 %, решта – за допомогою місцевих бюджетів. Такі кредити, насамперед, слід надати тим сільськогосподарським організаціям, які забезпечують розширене відтворення товарної продукції на основі його інтенсифікації.

При цьому, доцільно диференціювати розміри сум кредитів, що виділяються, в залежності від темпів інтенсифікації. Нами пропонуються

наступні умови диференціації розмірів виділених сум довгострокових кредитів:

– якщо запланований на наступний період середньорічний обсяг товарної продукції рослинництва і тваринництва на одиницю наявної площі сільгоспугідь перевищує вже досягнутий результат до 3 %, то господарства можуть претендувати на отримання довгострокового бюджетного кредиту в розмірі до 10 % від суми запланованих матеріальних виробничих витрат;

– при перевищенні досягнутого результату від 3,1 до 5 %, сума кредиту може становити до 15 % від середньорічної суми запланованих матеріальних виробничих витрат; а при перевищенні більш ніж на 5 %, сума кредиту може становити до 20 % від середньорічної суми запланованих матеріальних виробничих витрат.

З іншого боку, на думку Голян В., Шмарова Д., Миклуш Т., підсумкова ефективність сільськогосподарських організацій залежить не тільки від реалізаційних цін на товарну продукцію рослинництва і тваринництва, але також від цін на придбані ними промислові товари та послуги інших організацій, без яких неможливе виробництво сільгосппродукції [7, с. 48-51].

II. Страхування.

Страхування є одним із інструментів регулювання та гарантування певного рівня прибутковості аграрних підприємств. Очевидно, що немає сенсу у страхуванні врожаю, наприклад, кожної кормової культури окремо. Доцільне страхування в середньому по всій групі цих культур.

Пропонуємо наступну методику розрахунків страхування врожаю кормових культур:

1) валовий збір врожаю всіх кормових культур переводиться в кормові одиниці;

2) визначається середня врожайність у кормових одиницях розподілом валового збору на загальну посівну площу за період перед роком

страхування. Найкращим, на нашу думку, буде варіант середнього рівня врожайності [2, с. 105; 3, с. 5] за попередні 5 років:

$$\text{Сер. врожайність (ц/га)} = \frac{\text{Валовий збір (ц)}}{S \text{ загальна посівна площа (га)}} \quad (1)$$

3) за фактичною посівною площею кормових культур року страхування, множенням на досягнутий рівень урожайності визначається базовий обсяг валового виробництва кормових одиниць:

$$\text{Обсяг валового виробництва базовий} = S \text{ посівна площа фактична} \times \text{врожайність досягнута} \quad (2)$$

4) виходячи з посівної площі визначається фактична врожайність кормових культур у кормових одиницях;

5) зіставленням фактичного врожаю з розрахунковим показником визначаються втрати господарства через погодні умови, що склалися за рік страхування;

6) множенням цих втрат на реалізаційну ціну вівса (основна кормова одиниця) за даний рік визначається грошова вартість втрат.

$$\Sigma \text{ втрат} = \text{Втрати врожаю} \times \text{вціна вівса} \quad (3)$$

7) за договором, укладеним між сторонами, визначається сума страхового відшкодування.

III. Одним із елементів підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств, що займаються рослинництвом, є підбір та застосування високоврожайних сортів культур [8, с. 25].

У пропонованих нами напрямках підвищення ефективності сільського господарства передбачається комплексне рішення сукупності наступних завдань: підвищення продуктивності праці, збільшення експортної виручки, максимізація вартості організацій галузі, збільшення економічних темпів зростання, створення ефективного ланцюжка збуту від виробника до споживача, інтеграція у суміжні галузі цифрової економіки, підвищення привабливості роботи у сільському господарстві.

У зв'язку з цим, нами розроблено методичний підхід, що дозволяє оцінити ефективність функціонування організаційно-економічного

механізму сільськогосподарських організацій.

На рисунку 2 представлено етапи реалізації запропонованого нами методичного підходу. Він складається із п'яти основних етапів, що дозволяють провести всебічну оцінку перспектив освоєння наявних резервів.

Для економічного обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських організацій нами запропоновано методичні підходи до розрахунку показників ефективності, що враховують вимоги потенційних інвесторів, сільськогосподарських виробників.

1. Перший етап економічного обґрунтування проекту освоєння резервів зростання ефективності функціонування сільськогосподарської організації зводиться до аналізу зовнішнього економічного середовища.

В економічній літературі для оцінки ефективності використання ресурсів за значною сукупністю аграрних організацій пропонується застосувати угруповання та рівняння парної чи множинної регресії [9, с. 12; 10, с. 31]. Групування дозволяє виявити тенденції ресурсовіддачі по мірі зростання розмірів підприємств сільського господарства. В якості групувальних ознак, залежно від мети, можуть використовуватися різні показники: площа земельних угідь, чисельність працівників, сума виручки, рівень рентабельності та інші.

Рис. 2. Етапи реалізації методики економічного обґрунтування проектів освоєння резервів підвищення ефективності аграрних підприємств

Джерело: авторська розробка

Застосування методу групування та рівнянь регресії для практичних потреб допустиме лише тоді, коли забезпечується високий рівень об'єктивності та достовірності отриманих розрахункових результатів. З нашої точки зору, на сучасному етапі, для забезпечення об'єктивності та обґрунтованості результатів, необхідно, крім вагомості сукупності,

врахованих у розрахунках сільськогосподарських організацій та відносно близьких виробничих умов господарств (за спеціалізацією, аграрною зоною, природними умовами), слід враховувати також організаційно-правові форми (у зв'язку з відмінністю статутних положень, систем управління, внутрішньогосподарського економічного механізму тощо).

В багатьох аграрних підприємствах, що функціонують в умовах високого ступеня господарської самостійності, у звітних документах зафіксовані виробничі показники, що найчастіше недостатньо об'єктивно відображають дійсність (урожайність культур та продуктивність тварин, обсяги та структура витрат за видами продукції, собівартість та ціни реалізації). Використання цих даних в розрахунках групування та рівнянь регресії може суттєво знизити ступінь достовірності отриманих результатів. В цих випадках необхідна достовірність потребує значного збільшення сукупності господарств в угрупованнях та рівняннях регресії. Причому, різниця може полягати, навіть, в організації різної організаційно-правової форми господарювання.

Отже, можна відзначити, що при застосуванні рівнянь регресії за двома організаційно-правовими формами господарств окремо, можуть бути отримані низькі коефіцієнти множинної регресії та детермінації. Це говорить про те, що навіть при використанні в розрахунках усієї сукупності господарств кожної організаційно-правової форми, не забезпечується достатній рівень об'єктивності показників впливу зазначених факторів на рівень рентабельності виручки.

Таким чином, можна відзначити, що різниця у виробничо-економічних умовах господарювання, яку слід враховувати при аналізі та оцінці його підсумкових результатів, має місце не тільки по сільськогосподарських організаціях різних організаційно-правових форм, але також по групах, передбачених у розрахунках. Адже, існують відмінності не лише за сумою виручки, але також за площами

сільськогосподарських угідь, поголів'ям ВРХ, чисельністю працівників, сумою основних та оборотних коштів тощо. Тому, використання рівнянь множинної регресії, навіть за кожною організаційно-правовою формою окремо, не гарантує об'єктивну оцінку тенденцій, що відображають вплив обраних факторів на показники ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарських організацій.

У зв'язку з цим ми вважаємо, що такі рівняння можуть відображати відносно більш точні тенденції, якщо розрахувати їх за кожною групою господарств даної організаційно-правової форми.

2. Другий етап обґрунтування проекту реалізується з метою визначення власне резервів зростання ефективності та оцінки їхнього потенціалу. Детальний аналіз сільськогосподарської організації дозволяє об'єктивно оцінити розміри організації та її потенціал. Для цього використовуються загальновідомі показники, що характеризують розмір аграрних підприємств: валова продукція, виручка, площа сільськогосподарських угідь, чисельність працівників, наявність сільськогосподарської техніки, вартість майна, основних та оборотних активів, структура виручки та забезпеченість виробничими ресурсами.

3. На третьому етапі здійснюється економічний аналіз механізмів державної підтримки розвитку сільського господарства на державному та регіональному рівнях. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: пряма підтримка у вигляді виплати субсидій за напрямками державного та регіонального бюджетів; непряма підтримка у вигляді преференцій із податкових платежів.

4. На четвертому етапі проводиться техніко-економічне обґрунтування реалізації проекту підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності функціонування аграрного підприємства.

Резерви підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності на наступний рік найкраще уточнювати за

показниками питомої ваги окремих статей витрат в загальній сумі виробничих витрат за основними товарними видами продукції рослинництва та тваринництва, але природно-економічні відмінності в умовах виробництва сільськогосподарської продукції вказують на доцільність обліку конкретних виробничих умов кожного суб'єкта господарювання при оцінці ефективності господарювання та виявленні резервів її зростання на перспективу

Для кожного суб'єкта країни є потреба в розробці перспективних моделей ефективних і конкурентоспроможних аграрних організації з урахуванням їх розмірів та спеціалізації. Такі моделі можуть допомогти керівникам та спеціалістам господарств при уточненні своїх можливостей розширеного відтворення сільськогосподарської продукції на базі застосування методичних підходів, використаних у розрахунках господарств. При цьому, на найближчу перспективу, в першу чергу слід використовувати найбільш значущі резерви, які можуть забезпечити значне зниження собівартості продукції та зростання її рентабельності. Техніко-економічне обґрунтування проекту освоєння резервів зростання ефективності включає в себе розрахунок витрат на реалізацію заходів, передбачених проектом, та обґрунтування його основних характеристик.

5. На п'ятому етапі провадиться розрахунок економічної оцінки вигід від реалізації проекту освоєння резервів зростання ефективності функціонування аграрних підприємств.

На наш погляд, загальногалузева ефективність сільського господарства визначається показниками, що відображають ступінь реалізації наступних державних інтересів: забезпечення розширеного відтворення натуральних обсягів товарних видів сільськогосподарської продукції, що використовуються на виробництві продуктів харчування та в якості сировини для виробництва медикаментів, парфумерії, барвників тощо; раціональне використання сільськогосподарських угідь та трудових

ресурсів села; розширення обсягів та структури продукції для експорту; своєчасне виконання зобов'язань перед бюджетами всіх рівнів.

Ефективність сільського господарства повинна також оцінюватися за показниками, що відображають реалізацію інтересів на рівні держави, таких як забезпечення продовольчої безпеки та імпортозаміщення, сільськогосподарських організацій з точки зору комерційної вигоди, організацій третьої сфери АПК, інвесторів та кредиторів, учасників інтегрованих та кооперованих формувань, співвласників засобів виробництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, в ході дослідження визначено, що економічна категорія «ефективність» виробництва має відображати підсумки діяльності суб'єктів господарювання. Основна мета сільського господарства полягає у задоволенні матеріальних та інших потреб населення країни, тому оцінка цих підсумків має виявити ступінь її досягнення. При цьому важливо знати і розуміти, якими зусиллями було досягнуто ці результати. Чим менше було понесено витрат матеріальних та трудових ресурсів на виробництво одиниці продукції та послуг, тим вищий рівень ефективності господарювання.

Описані в ході дослідження умови розкривають сутність проблеми, яку необхідно вирішувати шляхом проведення подальших досліджень у напрямі вдосконалення процесу формування механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств, як на регіональному, так і державному рівні.

Література

1. Гончарук І. В., Томашук І. В. Економічна ефективність енергетичної автономії АПК за рахунок використання біопалив. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 2. С. 7-19.

2. Томашук І. В., Томашук І. О. Оцінка фінансового забезпечення функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств. *Modern Economics*. 2022. № 34. С. 104-115. [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-15).
3. Ходаківський В. М., Місевич М. А. Аналіз середовища функціонування сільськогосподарських підприємств в контексті їх економічної ефективності. *Агросвіт*. 2017. № 3. С. 3-9.
4. Аранчій В. І., Зоря С. П., Лантух А. О. Теоретичні аспекти формування конкурентних стратегій аграрних підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 5. Т. 2. С. 3-7.
5. Бочко О., Кожушко П. Теоретичні підходи до дефініції «конкурентоспроможність підприємства». *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-61-82. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3813> (дата звернення: 03.05.2025).
6. Березіна Л. М. Інтеграційні процеси підприємств АПК: організаційно-економічні аспекти. *Економіка сьогодення: актуальні питання та перспективи*. 2013. № 2. С. 175-182.
7. Голян В. А., Шмаров Д. М., Миклуш Т. С. Економічне регулювання комплексного розвитку переробної ланки аграрного сектору: принципи побудови та суб'єктно-об'єктна база. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 47-52.
8. Зось-Кіор М. В., Калюжний С. О. Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 23-27. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.23.
9. Вакуленко Ю. В., Олійник А. С., Гевленко О. Є. Системна характеристика управління конкурентоспроможністю підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 10-15. DOI: 10.32702/2306-6792.2018.18.10.
10. Baldynyuk V. M., Tomashuk I. V. The impact of european integration

processes on the development of rural areas of Ukraine. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2021. № 56. Vol 3. P. 29-40.

References

1. Honcharuk I. V., Tomashuk I. V. (2019). Ekonomichna efektyvnist enerhetychnoi avtonomii APK za rakhunok vykorystannia biopalyv [Economic efficiency of the energy autonomy of the agricultural sector due to the use of biofuels]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 2, pp. 7-19 [in Ukrainian].

2. Tomashuk I. V., Tomashuk I. O. (2022). Otsinka finansovoho zabezpechennia funktsionuvannia ta rozvytku silskohospodarskykh pidpryemstv [Assessment of financial support for the functioning and development of agricultural enterprises]. *Modern Economics*, vol. 34, pp. 104-115. [https://doi.org/10.31521/modecon.V34\(2022\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V34(2022)-15) [in Ukrainian].

3. Khodakivskyi V. M., Misevych M. A. (2017). Analiz seredovyshcha funktsionuvannia silskohospodarskykh pidpryemstv v konteksti yikh ekonomichnoi efektyvnosti [Analysis of the operating environment of agricultural enterprises in the context of their economic efficiency]. *Ahrosvit*, vol. 3, pp. 3-9 [in Ukrainian].

4. Aranchii V. I., Zoria S. P., Lantukh A. O. (2012). Teoretychni aspekty formuvannia konkurent-nykh stratehii ahrarnykh pidpryemstv [Theoretical aspects of the formation of competitive strategies of agricultural enterprises]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 5, T. 2, pp. 3-7 [in Ukrainian].

5. Bochko O., Kozhushko P. (2024). Teoretychni pidkhody do definitsii «konkurentospromozhnist pidpryemstva». [Theoretical approaches to the definition of "enterprise competitiveness"]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 61. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-61-82. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3813> [in

Ukrainian].

6. Berezina L. M. (2013). Intehratsiini protsesy pidpryiemstv APK: orhanizatsiino-ekonomichni aspekty [Integration processes of agribusiness enterprises: organizational and economic aspects]. *Ekonomika sohodennia: aktualni pytannia ta perspektyvy*, vol. 2, pp. 175-182 [in Ukrainian].

7. Holian V. A., Shmarov D. M., Myklush T. S. (2021). Ekonomichne rehuliuвання kompleksnoho rozvytku pererobnoi lanky ahrarnoho sektoru: pryntsyipy pobudovy ta subiektno-obiektna baza [Economic regulation of complex development of the processing link of the agrarian sector: construction principles and subject-object base]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 47-52 [in Ukrainian].

8. Zos-Kior M. V., Kaliuzhnyi S. O. (2020). Udoskonalennia systemy upravlinnia konkurentospromozhnistiu ahrarnoho pidpryiemstva [Improvement of agrarian enterprise competitiveness management system]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 23-27. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.23 [in Ukrainian].

9. Vakulenko Yu. V., Oliinyk A. S., Hevlenko O. Ye. (2018). Systemna kharakterystyka upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpryiemstva [System characteristics of management of competitiveness of the enterprise]. *Agrosvit*, vol. 18, pp. 10-15. DOI: 10.32702/2306-6792.2018.18.10 [in Ukrainian].

10. Baldynyuk V. M., Tomashuk I. V. (2021). The impact of european integration processes on the development of rural areas of Ukraine. *Norwegian Journal of development of the International Science*, 56, vol. 3, pp. 29-40 [in Ukrainian].